

BIR YARUSLI AG'DARMALARNI XOSIL QILISH NAZARIYASI VA
AMALIYOTINI O'RGANISH

S.I. Erkaboeva

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali Konchilik ishi
kafedrası assistenti.*

D.A.Sulxonov

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali Konchilik ishi
kafedrası YOKI guruhi talabasi.*

X.Sh.Ramanov

*Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti Olmaliq filiali Konchilik ishi
kafedrası OKI guruhi talabasi.*

Ag'darmalarda katta miqdordagi qoplovchi tog' jinslarini joylashtirish ularning joyini, parametrlarini va tuzilishini aniqlash bo'yicha ishlarni bajarish talab qilinadi, shu bilan birga tashkil qilish ketma ketligini aniqlash kerak. shu sababli ag'darmalar egallaydigan er maydonlarini kamaytirish uchun ularning balandligini oshirishga xarakat qilinmoqda. Ag'darmalar balandligini oshirish ularning qabul qilish xususiyatini oshirishga imkon beradi, shu bilan birga unumdorlik oshadi va ag'darma ishlari tannarxi pasayadi.

Qolmaqir, Angren kesimi ag'darmalari asosan qoyasimon tog' jinslaridan tashkil topgan, ular turg'un gorizontol yoki kam qiyalangan asoslarga tog' yon bag'rlari xolatlariga to'kiladi. Bu ishlar ag'darmalarni xosil qilish va deformasiya paydo bo'lishni oldini oladi.

Ag'darmalar bosim ostida bo'ladi, bunda ag'darma xosil qilish eng baland qismidan bajariladi, ag'darma uskunasi esa va odamlar mumkin bo'lgan ko'chki maydonida va ularning turg'un bo'lgan maydonida joylashtiriladi. Ag'darma asosining qiyalik burchaklari 5 dan 250 gacha Kalmakir konida, 0 va 50 Angren kesimida..

Ag'darmaning parametrlari: uzunligi – 500m, balandligi -30m, temiryo'l yo'llarining siljish masofasi 56m, tabiiy qiyalik burchagi o'rtacha 330.

To'kiladigan tog' jinslari xususiyatiga ko'ra konda ag'darma xosil qilishning ikkita sxemasi mavjud: turg'un bo'lmagan tog' jinslarida temiryo'l yo'li pastki nim pog'onaning yuqori qismidan uncha katta bo'lmagan masofada (30m gacha) o'rnatiladi, turg'un tog' jinslarida – kengligi 5m bo'lgan saqllovchi bermada.

Izlanishlar natijasida shu aniqlandiki, bunda yarusning yuqori qismida zakol yoriqlarining tushish burchaklari yangi tashlangan yaroslarning qiyalik burchagiga yaqin bo'lgan (36-400), shu vaqtda siljish xolatlarining rivojlanishiga ko'ra burchak 63-650 gacha bo'lishi kerak. ag'darmalarning turg'unligini xisoblash shuni ko'rsatdiki, ag'darma yaroslarning to'kilma deformasiyasi ko'rib chiqiladigan maydonlarda faqat bir xolatda paydo bo'lishi mumkin, ya'ni agar yaroslar balandligi 100-150m dan ohsa. Buning asosida xulosa qilindiki, yuqori maydon yaroslarning deformasiyasi to'kilma siljishlar bilan bog'liq emas.

Bu deformasiyalarning tezligi va o'lchamlari va ular bilan bog'liq zakol yoriqlari kengligi birinchi o'rinda ag'darma to'kish jarayonida tog' jinslarining teshiklilik darajasiga bog'liq. Ag'darma massasining teshiklilik darajasining o'zgarishi ularning fizik mexanik xususiyatlari bilan, yarus balandligi bilan va tog' jinsi bosimining qiyalikka bosimining oshishi bilan aniqlanadi. Ikkinchi gurux deformasiyasining kattaligi qoidaga ko'ra 0.1-0.2m dan oshmaydi.

Ag'darma yaruslarining turg'unligini baxolash avtomashinalardan bo'lgan bosimni xisoblash bilan bajarilganda, shuningdek yaruslarni bir vaqtda to'kish rejimi bilan xisoblanaganda, avtosamosvallar bilan saqlovchi val ustidan bevosita qiyalikka qarab imkoniyatini ko'rib chiqadi.

To'kishning yangi sxemasiga o'tish yarusning yuqori maydonlarida kuchli cho'kishni oldini olish imkonini beradi va avtomobillarni qiyalikka qarab to'kish xisobiga ag'darmadagi bulidozer ishlarining xajmi 90-95% ga qisqaradi.

Izlanishlar natijalari shuni xulosa qilish mumkinligini ko'rsatadiki, ag'darmaning asosida siljuvchi kuchlar ta'sirida deformasiya paydo bo'lsada, kontrfoslar borligi xisobiga plastik deformasiya kritik chegaraga etmaydi, shu sababli chiqib qolish vali va siljish vali kuzatilmaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Курбанбаев Д. М. и др. ВИДЫ, СВОЙСТВА И ОТРАСЛИ ПРИМЕНЕНИЕ ИЗВЕСТНЯКОВ //Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. II. – С. 28-32.

2. Erkaboeva S. I., Sulxonov D. A. QAZILGAN BO'SHLIQNI TO'LDIRIB QAZISH TIZIMI //Научный Фокус. – 2023. – Т. 1. – №. 2. – С. 1342-1344.

3. Erkaboeva S. I., Sulxonov D. A. QAZISH TIZIMINI TANLASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR //JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH. – 2023. – Т. 6. – №. 6. – С. 204-206.

4. Nodirova S. M., Erkaboyeva S. I. SHAXTA ATMOSFERASINI IFLOSLANTIRUVCHI MANBALAR //Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. 10. – С. 86-90.

5. Erkaboyeva S. I., Nishanov A. I. YER OSTI KON ISHLARIDA QO'LLANILADIGAN QAZIB OLISH TIZIMLARIDA XAVFSIZLIKNI TA'MINLASH TADBIRLARI //Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. 10. – С. 102-106.

6. Гаибназаров Б. А., Алимов Ш. М., Эркабоева С. АНАЛИЗ ТЕХНОЛОГИЙ ФОРМИРОВАНИЯ СКВАЖИННЫХ ЗАРЯДОВ С ПРИМЕНЕНИЕМ НЕВОДОУСТОЙЧИВЫХ ВВ ПРИ ДРОБЛЕНИИ ГОРНЫХ ПОРОД В ОБВОДНЕННЫХ УСЛОВИЯХ НА КАРЬЕРАХ //Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 168-179.

7. Нодирова Ш. М., Эркабаева С. И., Муталова М. А. РАЗРАБОТКА И ИЗУЧЕНИЕ РАЗДЕЛЕНИЯ СВИНЦОВО-МЕДНОГО КОНЦЕНТРАТА С ПРИМЕНЕНИЕМ

СУЛЬФИТА НАТРИЯ В КАЧЕСТВЕ ДЕПРЕССОРА ДЛЯ МИНЕРАЛОВ СВИНЦА
//Uzbek Scholar Journal. – 2022. – Т. II. – С. 58-62.

8. Erkaboyeva S. I., Sulxonov D. A., Ulashov D. Z. CHUQUR KARYERLARDA
RESURSLARNI TEJAYDIGAN VA EKOLOGIK TOZA TRANSPORT TIZIMI //IMRAS. –
2023. – Т. 6. – №. 8. – С. 153-157